

Kilencven éves lenne ebben az évben, ha élne, de már 35 éve halott a XX. századi magyar irodalom egyik legérdekesebb alakja: Krúdy Gyula.

Folyóiratokban és kötetekben megjelent írásai meghaladják Balzac vagy Jókai termékenységét; élete kapcsán több legenda és — többnyire hamis — anekdota kereng, mint amennyit Mikszáth valaha is megírt kortársairól; a felszabadulás után nagyobb példányszámot ért el könyveinek kiadása, mint valaha egész életében; olvasóinak száma ma már mind szélesebb körű és nagyobb, néhány rajongója elszánt vadászatot indít antikváriumokban és magánkönyvtárakban egy-egy Tevan-kiadású régi, szép kötete megszerzéséért, mert úgy érzi, hogy azok a kötetek már formájukban, nyomásukkal is híven őrizték azt a hangulatot, amelyet a művek tartalma, mondanivalója sugároz; voltak évtizedek, amikor alig emlegették nevét, könyveinek kiadására is alig került sor, de örvendetes tudomásul vehetjük, hogy ma már mindinkább megtalálják az olvasók is, az irodalomtörténészek is Krúdy helyét és szerepét az irodalom fejlődésrendjében.

Ez a hely és szerep nem lebecsülendő. Krúdy indulása még erősen Mikszáth-hoz kötődik; első írásal akkor jelennek meg, amikor elődje távolodik a romantikától és elkezdi kritikai realista regényeinek sorozatát. Még él a nagy palóc, amikor már túl is lép mesterén, s ezt akkor érthetjük meg legvilágosabban, ha két, témában, környezetben oly közel eső írásukat

Krúdy Gyula

1878—1933

hasonlíttuk össze, mint a *Kisérlet Lublón* (1892—92) és Krúdy *A podoláni kisérlet* (1906) c. regényét. A titokzatosság, mondhatjuk: a sok romantikus elem is rokonítja a két művet, de míg Mikszáthnál maga a történet, az anekdota, a cselekmény a fontos — furcsaságaival és kitérőivel együtt —, Krúdynál a romantikus kellékek mellett mindinkább az a titokzatos hangulat fátyolkönnyűségű légköre uralkodik, amely magával ragad, el-elringat és rabul ejt.

Így vállik úrrá regényeiben a *hangulat, az atmoszféra-keltés* művészetet nem a történések, összefüggések a lényegesek, hanem az élet pillanatnyi állapota. Krúdy hajlik a benyomások mulandóságának megőrzésére; az impresszionista ábrázolás mulékonnyabb pasztellszíneit választja a realizmus időtállóbb festékkészlete helyett. Ez a szerkesztésmód azt sugallná, hogy nem ábrázol típusokat, de nem így van. Rezeda Kázmár, Szindbád és társai valóságos típusal egy idejétmúlt dzsentrivilágnak, amelyről nincs jószava Krúdynak soha, sőt oly komor elutasítással, sajnálkozás nélküli

leleplezéssel nem is igen találkozunk kortársainál, mint ahogy ő ír, — legfeljebb majd, évek múlva Móricz műveiben.

Nem csuda, hogy fenntartás nélküli lelkesedéssel áll 1918-ban a forradalmak mellé, majd a Tanácsköztársaság vívmányait is szeretettel üdvözlí. Hisz az emberben, a jövő emberében, mivel éppen elegendő családott saját osztálya és társadalma tagjainak hitelt vesztett magatartásában. Ezért vesz részt Károlyi Mihály akciójában, a kápolnai földosztásban, ezért ír izgalmas könyvet a fehérvári szövetkezeti kezdeményezésekről, ezért harcol a forradalmi Budapest szellemi megújulásáért is. Mindez persze szemet szúrt az ellenforradalom kulturális vezetőinek, s így a húszas években Krúdy régebbi népszerűsége lehanyatlott, a szerkesztőségek és kiadók mind kevésbé fogadják szívesen, legfeljebb szülővárosa, Nyiregyháza hívja meg egy-egy hónapra viszonylag gondtalan vendégségre, a fővárostól kap néha jutalmakat, de budapesti lakásából többször kikapcsolják a villanyt, felmondanak neki, kilakoltatják stb.

Hatalmas életművét most vesszük igazán birtokba: remélhető, hogy az irodalomtörténet és az ismeretterjesztés elvégzi azt a feladatot is, hogy dolgozó népünkhöz közelebb viszi azt az író, aki oly nagyon szerette az életet, az emberiséget és művészi írásival ma is gyönyörködött valamennyiünket.

Dr. MARGÓCSY JÓZSEF